

Verbouwen of verhuizen (06/01/2006)

Wat is dat toch met Thorbecke en beeldspraak? Het lijkt wel alsof we niet over het gedachtegoed van de grondlegger van het Nederlandse staatsbestel kunnen schrijven zonder te beginnen over het 'huis van Thorbecke' dat hij ons heeft nagelaten.

Om vervolgens enthousiast uit te wijden over de degelijke constructie die anderhalve eeuw na dato nog steeds 'staat als een huis', of over aanbouswels en ingebouwde tussenverdiepingen die afbreuk doen aan het oorspronkelijke ontwerp. Volgens de kenners zou Thorbecke zelf gegruwd zou hebben van de statische metafoer van het huis; hij zag de staat liever als een levend organisme, waarin alle lichaamsdelen een zelfstandige functie hebben en nodig zijn voor het geheel.

In zijn oratie als nieuwe hoogleraar in de vergelijkende bestuurskunde aan de Universiteit van Tilburg, met als titel 'Reinheid en democratie', neemt Frank Hendriks het 'huis van Thorbecke' als uitgangspunt om de voorstellen voor bestuurlijke vernieuwing van ons staatsbestel in perspectief te plaatsen. De steeds terugkerende zucht naar bestuurlijke hervormingen vergelijkt hij met de fanatieke, typisch Nederlandse - eigenlijk Hollandse - schoonmaakwoede die buitenlanders in het verleden al vaak opviel. Maar net zo min als de buitenlandse bezoekers het vuil zagen dat aanleiding gaf tot de poetsdrang van de Hollandse huisvrouwen, zien buitenlandse beschouwers volgens Hendriks aanleiding voor de wens om het huis van Thorbecke grondig uit te mesten. Het Nederlandse systeem doet het objectief en in internationale vergelijkingen namelijk helemaal niet slecht.

Het is vooral onze eigen geestesgesteldheid die naar de figuurlijke bezem doet grijpen. De onvrede van de Nederlander over zijn politici en het functioneren van de politiek in brede zin leidt tot een gevoel van crisis, zowel bij de burgers als de bestuurders. De oplossing wordt gezocht in grote structurele veranderingen en vernieuwingen, in het ingrijpend verbouwen van het huis, terwijl het maar de vraag is of dat iets oplost. Met het bestaande pand is namelijk niet zoveel mis. Daarom kunnen we beter met kleine stapjes proberen het te verbeteren, stelt Hendriks. Nieuwe vloerbedekking, een likje verf, en het ziet er meteen heel anders uit, zou de doe-het-zelver zeggen.

Grote schoonmaak

Het geboden historisch-vergelijkend perspectief op de Nederlandse bestuurlijke vernieuwingsdrang zet je als lezer aan het denken. Het roept de vraag op waarom die grote schoonmaak waar we blijkbaar zo naar verlangen er steeds maar niet van komt. Het stelsel zoals Thorbecke dat in 1848 in de Grondwet verankerde is immers nog vrijwel onaangetast en onze vertegenwoordigende democratie met zijn sterke consensusgerichtheid is sinds de invoering van het algemeen kiesrecht niet wezenlijk veranderd.

Als er iets verbazing wekt - en verklaring behoeft - is het niet zozeer dat we steeds weer opnieuw willen hervormen, maar juist dat al dat praten en denken over hervormingen nooit tot concrete daden heeft geleid. Met zijn analyse dat we afstand moeten nemen van het idee van een grote bestuurlijke schoonmaak in Nederland en ons beter kunnen richten op praktische verbetering van de verhouding tussen burger en bestuur, sluit Hendriks in zekere zin naadloos aan bij de Nederlandse traditie van voorzichtigheid op het bestuurlijke vlak. Een traditie die tot nu toe altijd bestand is gebleken tegen de vernieuwers en hun plannen voor structuurwijzigingen.

De plannen voor hervormingen richtten zich in de afgelopen decennia op de introductie van elementen van andere democratische modellen in onze consensusdemocratie. Die consensusdemocratie wordt door Hendriks getypeerd als een combinatie van een indirecte of vertegenwoordigende democratie en een integratieve democratie, een stelsel waarbinnen men door praten en verzoenen tot beslissingen komt. D66 wil al sinds haar oprichting in de richting van een stelsel van meer directe democratie, denk aan de pleidooien voor het referendum, zowel raadplegend als correctief. En de sociaal-liberalen vinden de politieke erven van Fortuyn aan hun zijde in hun pleidooi voor krachtige gekozen bestuurders die werken met een duidelijk kiezersmandaat. Met de direct gekozen burgemeester en de gekozen formateur proberen zij ons democratisch stelsel aan te vullen met elementen van de 'aggregatieve' democratie, die conflicten liefst beslecht door stemmen en neuzen tellen in plaats van door schikken en plooiën.

Hendriks zegt niet dat het onverstandig is deze vreemde, 'misplaatste' elementen in te willen passen in onze consensusdemocratie. Zijn analyse laat wel zien waarom het zo moeilijk is om dit soort hervormingen door te voeren. Bovendien - en daar neemt de nieuwe hoogleraar duidelijk stelling - wijst hij op de voordelen van het Nederlandse stelsel, zowel

in historisch-vergelijkend als internationaal-vergelijkend perspectief. Van daaruit pleit hij voor het opnieuw uitvinden van die typisch Nederlandse bestuurlijke traditie van collegiaal en consensuszoekend bestuur. In de wisselwerking tussen burger en bestuur hebben we op dit moment behoefte aan versterking aan beide kanten: 'aansprekend bestuur' aan de ene en 'vitaal burgerschap' aan de andere kant. De vraag is echter of dit genoeg is.

F. Hendriks (2005), Reinheid en democratie. Over de zin van hervorming en de waarde van vergelijking, Utrecht, Lemma, ISBN 9059314719, e 10,00.

Jaargang: 2006, aflevering 01 pagina 31
Auteur: Klaartje Peters